

ПРАВО. ДЕРЖАВА. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

УДК. 32:001.891.3:316.774

Г.Ю. ВАСИЛЬЄВ, канд. філос. наук, доц., НЮАУ ім. Я.Мудрого
І.Г. ВАСИЛЬЄВА, канд. філос. наук, доц., УПА

МАС-МЕДІА В ДЕМОКРАТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ УКРАЇНИ

Проаналізована роль засобів масової інформації у формуванні цивільного суспільства в сучасній Україні. Визначені основні напрями підвищення ефективності ЗМІ у формуванні цивільного суспільства, як дійсно цивільного інституту, орієнтованого на побудову гуманного суспільства із стійким розвитком.

Проанализирована роль средств массовой информации в формировании гражданского общества в современной Украине. Определены основные направления повышения эффективности СМИ в формировании гражданского общества, как действительно гражданского института, ориентированного на построение гуманного общества с устойчивым развитием.

Сьогодні українські ЗМІ мають дестабілізуючий, дезінтегруючий характер, їх заангажованість владою (опозицією), великим бізнесом привела до втрати довіри аудиторії. Як наслідок – вони не забезпечують суспільній думці стан зрілості, артикуляцію інтересів соціальних груп та суспільства в цілому в становленні громадянських чинників суспільства. Сьогодні ЗМІ не сприяють в повній мірі формуванню атрибутивних якостей громадського суспільства. Організаційно-правова, соціально-політична та професійна корекція діяльності ЗМІ в сучасній Україні є необхідною умовою для придання інформаційно-комунікативній системі, яка формує суспільну думку, функціональних якостей, орієнтованих на побудову громадського суспільства. Метою статті є наукове обґрунтування вибору механізмів формування громадської суспільної думки інформаційними методами та необхідність подальшої розробки інформаційної політики різних типів ЗМІ, орієнтованих на формування суспільної думки, адекватної цілям становлення громадського суспільства.

Різним аспектам взаємодії органів державної влади, ЗМІ та громадського суспільства, а також проблемам функціонування та розвитку інформаційних

процесів, розробці теорії масової комунікації в умовах багатонаціонального українського суспільства, присвятили свої роботи як вітчизняні, так і вчені «близького зарубіжжя» Б. Грушин, Ю. Буданцев, В. Іванова, В. Горохов, Л. Губанов, В. Владимиров, Е. Доценко, С. Квіт, Г. Почепцов, З. Партико, О. Холод та інші [2, 3].

Пошуку нової моделі взаємодії засобів масової інформації та громадянського суспільства присвятили свої роботи Н. Бусленко, С. Коновченко, В. Кондратська, В. Степаненко, А. Матюшина, О. Грищенко, Е. Бистрицький, Н. Гармаш [4, 5, 7]. Вивчення медійних процесів набуло певної інтенсивності, в центрі уваги знаходиться проблема взаємодії органів влади, населення та засобів масової інформації, але ж в більшості досліджень не достатньо приділяється уваги вивченню зв'язків регіональних, муніципальних засобів масової інформації з громадським суспільством «третім сектором».

Засоби масової інформації, як підкреслюють вітчизняні дослідники мають особливе значення та займають особливе місце на шляху формування громадського суспільства. Вони виступають тим ефективним, в певній мірі, посередником, який повинен та здійснює зв'язок між державою та суспільством. Розвиток незалежних засобів масової інформації допоможе втілити та репрезентувати громадську думку, як соціальний інститут, здійснити функції контролера та спостерігача за всіма гілками влади, як «четверта влада». Для громадського суспільства важливість засобів масової інформації полягає в створенні публічної сфери – так званої громадської трибуни, яка повинна служити та лобіювати суспільні інтереси. Будь-який громадянин, завдяки сучасному розвитку Інтернету може висловлювати свої думки стосовно громадських проблем, це значний крок вперед до демократичного суспільства, громадського суспільства. Значне розширення сфери публічності, свободи слова дають підстави для такого твердження.

Особливістю існування ЗМІ в Україні є те, що створено та продовжує розвиватися інформаційне законодавство, основа якого – свобода слова, закріплене в Конституції України, Конвенції про захист прав і основних свобод людини. Серед існуючих нормативних актів треба виділити ті, що регулюють суспільні відносини в області інформації, її обміном, розповсюдження; акти, які пов'язані видавничою діяльністю в частині, що впливають на регулювання процесу забезпечення видання засобів масової інформації; акти, що регулюють авторські відносини та відносини в галузі розповсюдження інформації; акти, які гарантують свободу слова, права людини на інформацію, захист честі, гідності, ділової репутації, відшкодування моральної шкоди, завданої поширенням неправдивих відомостей тощо [6].

Така увага з боку законотворців обумовлена можливостями засобів масової інформації, які дедалі стають могутнім інструментом політичної боротьби в Україні, інструментом впливу на свідомість громадян.

Інформаційне законодавство України, безумовно, потребує постійного вдосконалення. Сьогодні необхідним є створення нормативно-правових актів, що регулюватимуть відносини, пов'язані з використанням глобальної

інформаційної мережі «Інтернет», використанням мобільних телефонів та інші. Суспільство стає дедалі інформаційно розвинутим, і це не можна не використовувати для подальшого розвитку громадянського суспільства за допомогою новітній технологій, інформаційного прогресу в рамках правового поля.

Розвиток інформаційних мереж значно розширив простір публічної сфери суспільств світу, привів до змін, які, не менш, були важливі для трансформації публічності і розвитку громадянського суспільства, в попередні часи, на початку XIX-го століття. Значне розширення кордонів сфери публічності, свободи слова та думки українськими опозиційними інтернет-виданнями кінця XX-го початку XXI сторіч дають безумовні підстави для такого твердження.

Дослідження політологів, соціологів на початку XXI століття підтверджують низку ступінь довіри громадян до засобів масової інформації в Україні. Українські мас-медіа у переважній більшості не наблизилися до ролі соціального інституту громадянського суспільства. Здебільшого, громадяни України критично ставляться до національних засобів масової інформації. Комерціалізація ЗМІ привела до того, що замість виважених, злободенних публікацій шпальта видань майоріли розважально-скандальними статтями, теле-радіоефір буд заповнений веселощами або нескінченними телесеріалами, відволікаючи громадян від сучасних проблем та наближення світової кризи.

Позитивною стороною незадовільного ставлення до засобів масової інформації є те, що саме незадоволення та висловлення цього незадоволення – кроки до громадянського суспільства, бо громадяни почали вимагати певних змін, формували модель оновленим ЗМІ, вимагали того, щоб вони були: об'єктивними, економічно незалежними, соціально-критичними, висловлювали суспільний інтерес. Зустрічні тенденції підвищення рівня довіри та зниження недовіри до ЗМІ в період 1997 по 2000 р.р. були згорнуті. Причиною цього могло бути незадовільне та однобічне висвітлення діяльності політиків у період політичної кризи від кінця 2000р., а також загострення боротьби за владу політичних угруповань в контексті парламентських виборів 2002 р. [7].

2004 рік, як заявили переможці помаранчевої революції став роком створення громадянського суспільства, але ця ейфорія швидко пройшла. З'явилася нова риторика «моя нація», «мій народ», «любі друзі». Влада заявляла про свою відкритість в 2005 році через ініціативу проведення «Президентських слухань», були наміри створити щось демократичне, суспільно важливе, наприклад, «стратегічну раду державної політики при Президенті України» (2005 рік), або ж «Суспільну раду» (2007 рік). Але, треба відверто сказати – прагнення залишилися лише прагненнями, привели до негативних наслідків: протистояння громадян однієї країни, до політичної кризи, втоми народу від політичних спекуляцій та повернення до гасла: «хліба та видовищ». Такими видовищами стали «популярні» маніпуляційні програми телебачення з ведучими С. Шустером, Є. Кисельовим, А. Безулик та іншими профі на

державному рівні та на регіональному телебаченні, де протистояння різних політичних таборів відстоювали ті чи інші «знатоки» від політиків – «хто платить – той і заказує музику». Позитивною стороною є існуюча можливість дивитися не тільки державне, регіональне телебачення. Ступнікове телебачення дає можливість громадянам знати й про те як сприймають політичне, громадське життя в Україні наші сусіди – «колишні брати і сестри» та цивілізований світ. Доступ до поширеної інформації, аналітичні висновки експертів, самостійні спостереження за життям в Україні допомагають громадянам робити певні кроки щодо участі в виборах Президента України, народних депутатів. Здебільшого складається враження, що політичний бомонд живе сам по собі, а громадяни намагаються вижити в складних умовах самостійно – повертаючись до садів, присадибних ділянок та городів. Ця прикмета стала найбільш помітною під час кризи, коли народу треба розраховувати тільки на свої зусилля. На наш погляд, було б невірним не підкреслити той факт, що не дивлячись на кризу, зростає громадська активність, незаперечним є факт реєстрації недержавних організацій (НДО).

За даними Міністерства юстиції тільки у 2007 році існувало 38 тисяч НДО, але ж дійсно діючих, як рахував Е. Бистрицький [8] були не більше 2,5 тисяч. Сучасна ситуація не покращилася. І сьогодні діяльність НДО недостатньо ефективна, щоб можна було сказати, що громадянська активність набуває дієвої сили та може впливати на владу, а тим паче контролювати її діяльність.

Список літератури: 1. *Обушний М.І.* Політологія / М.І. Обушний, А.А. Коваленко, О.І. Ткач; за ред. М.І. Обушного. – К.: Довіра, 2004. – 599с. – с. 219. 2. *Почетцов Г.Г.* Паблік рилейшнз: Навч. посіб. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 506 с. 3. *Почетцов Г.Г.* Психологические войны. – М.: «Рефл-бук», К.: «Ваклер», 2002. – 528 с. 4. *Кондратская В.Л.* Роль журналистики в построении гражданского общества и информационного общества в Украине. // Учене записки Таврического національного университета им. В.И. Вернадського. Серия «филология». Том 19/58/2006 г. № 2. – С. 215-218. 5. *Бибик В.М., Сидоренко О.І.* Засоби масової інформації посткомуністичної України. – К., 1996. – 155 с. 6. Правове регулювання інформаційної діяльності в Україні.: Станом на 1 січня 2001 р. / Упорядник С.Е. Демський. Відп. Ред. С.П. Павлюк. – К.: Юрінком інтер, 2001. – 688 с. 7. *Степаненко В.* Проблеми формування громадянського суспільства в Україні: інститути, практики, цінності. // Українське суспільство: 10 років незалежності / За ред. В. Ворони. – К.: ІС НАН України, 2001. – С. 169-183. 8. *Быстрицкий Е.* Предчувствие гражданского общества. – К.: Відродження, 2007. – 71 с. 9. *Валовая М.В.* Політика. – М.: Магістр, 2008. – 336 с. 10. Социологический словарь / отв. ред. Г.В. Осипов, Л.Н. Москвичев; уч.секр. О.Е.Чернощек. – М.: Норма, 2008. – 608 с.

Надійшла до редколегії 21.05.2010